نجیب منلی ۲۰۱۸/۰۶/۲۱

پښتون ژغورنه، داعيې او سياستونه
لمړۍ برخه

که څه هم مشهوره خبره ده چې په سياست کې تل ريښتيا نه ويل کېږي، خو ډېرى وخت ژوولي خبرې، نا مشخصي ويناوې هم ډېرې ؛ټورې نه وي او له ښکاره وضاحتونو پرته، هم له سياستمدارانو او هم يې له پيروانو، لار ورکېږي.

د افغانستان د استقلال تر اعلان را په دې خوا د ډيورنډ اخوا سيمې په اړه نه د هغې سيمې مخکښو سياستوالو ، نه د افغانستان حکومت او نه د کرښې دواړوو خواوو ته فعالو سياسي ګوندونو او خوزښتونو جوت دريځ نيولى دى.

په افغانستان کې کله کله سياستوال دعوه کوي چې له آمو تر اټکه افغانستان دى خو د جغرافيې او د جغرافيې د اوسېدونکو ترمنځ د ابهام داسي کرښې ساتل کېږي چې بيا هم دعوه يو څه او د دعوې د اثبات او تحقق له پاره سياستونه بل څه وي.

په دې ليکنه کې هڅه کېږي چې پرته له احساساتو د بېلابېلو داعيو او سياستونو يوه لنډه خو واضحه نقشه وړاندې شي او بيا پر ممکنو سياسي اقداماتو خبرې وشي. زما ادعا دا نه ده چې هر هغه څه چې په دې ليکنه کې راځي د ټولو اړخونو د دريځ دقيق انځور دى بلکې هيله مې دا ده چې زما د ليکنې د ارزولو، نقد، ردولو، او اصلاح کولو له لارې د دې سيمې د متصور برخليک په اړه يو نسبتاً واضح تصور رامنځ ته شي.

۱ – داعيې

۱,۱ – له آمو تر اټکه لوى افغانستان

د لوى افغانستان داعيه هغه څه دي چې دواړو خواوو ته ډېر ملتپال وګړي ورسره، په يو ډول نه يو ډول، علاقه لري. دغه علاقه، پرته له يو څو شعارونو (له آمو تر اټکه يو افغانستان!، لر او بر يو افغان! د ډيورنډ نامنلي کرښه...) پرته يې پر سياسي عمق او ټولنيزو ابعادو ډېرې لږې خبرې کېږي.

د افغانستان په اصطلاح روشنفکره کړيو کې يو شمېر کسان د «کابل محوره» سياستونو په چوکاټ کې د افغانستان د اوسنۍ جغرافيې استوګن سياسي-ټولنيز نظام ته د «مشر ورور» مقام ورکوي او له کرښې اخوا وګړو څخه پرته له قيد او شرطه د «مشر ورور» د قيادت او سيادت منلو غوښتنه کوي. خو د دې غوښتنې په مقابل کې بيا د فرضي «کشر ورور» د غوښتنو، اړتياوو، وجايبو او حقونو په اړه واضح تصوير نه شي وړاندې کولاى.

تر کومه ځایه چې زه مالومات لرم په افغانستان کې هېڅ دولتي مقام، سیاسي ګوند یا مخکښ سیاسي شخصیت تر اوسه «له آمو تر اټکه لوی افغانستان» د نظام جوړوني، د ملت د حقونو او وجیبو، د سیاسي-اقتصادي-ټولنیز چوکاټ په اړه داسې څه نه دي ویلي چې عملاً د پلي کولو وړ وي.

د ګوتو په شمار ځیني سیاسي او مدني فعالان ادعا کوي چې د «لوی افغانستان» د داعیې د تحقق له پاره حتی حاضر دي چې له پاکستان سره په نظامی عملیاتو کې هم ښکېل شي خو تر اوسه داسې کوم منسجم او مستند سیاسي وړاندیز نه دی شوی چې دا نظامي عملیات پر کوم بنسټ، په کومو امکاناتو او د کومو حقوقي مفاهیمو او تګلارو له مخې کېدلای شي.

د افغانستان حکومت، که څه هم په ځینو اعلامیو کې د ډیورنډ کرښه «فرضي» بولي، تر دې دمه نه دی بریالی شوی چې له فرضي کرښې اخوا سیمو سیاسي-قانوني دریځ تعریف کړي یا کم له کمه یې یو عمومي تصور وړاندې کړای شي. حتی په دولتي ادبیاتو او سیاسي ژبه کې هم دا وضاحت نه شته. د ډیورنډ کرښه فرضي بولو خو بیا هم ادعا کوو چې مخالفین پر افغانستان «د پاکستان له خاورې» تعرض کوي، «سرحد» نه منو خو د «بارډر منجمنټ» په اړه موافقي لاسلیکولای شو.

«له آمو تر اټکه لوی افغانستان» داعیه د مشخص سیاسي-حقوقي ملي او نړیوال دریځ د نه شتون په شرایطو کې تر اوسه لا یوه شعاري غوښتنه بللای شو چې پر بنسټ یې کومه ریښتنیې، عملي پالیسي نه شي جوړېدلای.

۱,۲ – خپلواک پښتونستان

کله چې برتانیا د هند د وېش پر مهال پښتنو ته یوازې د هند او پاکستان تر منځ انتخاب ورکړ نو د ۱۹۴۷ کال د جون په میاشت کې پښتنو په بنو کې یوه لویه جرګه وکړه، د برتانیې له خوا طرح شوی ریفرینډم یې رد کړ او پر ځای یې د خپلواک پښتونستان غوښتنه وکړه.

د بنو په جرګه کې د پښتونستان له پاره نوم او بیرغ جوړ شول خو د پښتونستان د سیاسي او حقوقي ایجاد له پاره عملي ګام پورته نه شو.

د خپلواک پښتونستان طرح هم له هماغه پیله همداسې ګونګه ده. که چېرې د پښتونستان په نامه یو خپلواک دولت جوړېږي نو حدود به یې کوم وي؟ سیاسي، قومي او جغرافیایي محتوا به یې څه وي؟

دا دولت خو به ظاهراً له موجود افغانستان څخه بېل سیاسي واحد وي. له افغانستان سره اړیکې به پر کوم بنسټ وي او د مصنوعي کرښو په واسطه د یو لوی قوم د وېشل کېدلو ستونزه به څنګه حل کوي؟

د «خپلواک پښتونستان» د طرحې ګونګوالي لا تر اوسه د اړوندو سیمو سیاستوال پر دې نه دي قادر کړي چې دا داعیه په واضح ډول تعریف کړي.

په افغانستان کې هم نه شاهي دولت او نه سیاسي ګوندونو د خپلواک پښتونستان کوم مشخص تعریف وړاندې کړای شو. حتی د صوبه سرحد او قبایلي سیمو تر منځ د «ازاد پښتونستان» او «محکوم پښتونستان» شعاري نومونه کارېدل

خو چا دا جرأت و نه کړ چي په ښکاره ډول وواېي چي د ايف سي آر تر چتر لاندي د پښتونستان ازادي څنګه تعمیلېږي؟ په افغانستان کي تر ۱۹۹۲کال پوري د پښتونستان ورځ (د سنبلي نهمه، د اګست يودېرشمه) لمانځل کېده خو رسماً «د پښتنو او بلوڅو د پيوستون ورځ» تر عنوان لاندي.

د دې طرحي پر اساس د احتمالي مستقل دولت په چوکاټ کي د بلوچستان له پاره حتی ضمني تجويز هم نه و.

۱,۳ – په پاکستان کي پښتونستان

د برتانوي هند له وېش وروسته چي پاچاخان او ملګرو يې د پاکستان تر چتر لاندي د پښتونستان موضوع مطرح کړه نو غوښتنه يې په يوه واحده صوبه کي د ټولو پښتنو يو ځای کول او دې صوبې ته د پښتونستان نوم ورکول وو.

عنعنوي ملتپال ګوندونه د پاکستان د آيين (اساسي قانون) په چوکاټ کي د پاکستان په سياسي مبارزو کي خپل نقش لوبوي. دغو ګوندونو که په پاکستان کي د پښتونستان د صوبې غوښتنه هم کړې ده دا يې په ځرګند ډول نه دي مشخص کړي چي د دې صوبې حدود به کوم وي او کومي سيمي به په کي شاملي وي.

تر پاچاخان وروسته نورو پښتنو سياستوالو او سياسي ګوندونو هم همدغه لار خپله کړې ده او په کامل وضاحت يې خپل دريځ نه دی ځرګند کړی.

له خيبر پښتونخوا سره د فاټا د انضمام ملاتړ هم ضاهراً د همدغي داعيې د تحقق په لار کي يو قدم بلل کېدلای شي.

۱,۴ – د پاکستان ځمکنۍ بشپړتيا

د پاکستان حکومت، نړۍ واله ټولنه او د پاکستان په سياسي جغرافيه کي يو شمېر مېشت پښتانه د ډيورنډ کرښه د يو نړۍوال منل شوي سرحد په توګه پېژني.

په افغانستان کي د يو ځانګړي سياسي لوري پلويان (چي شمېر يې د تاريخ په هېڅ پړاو کي د سلګونو له حده نه دی پورته شوی) ډيورنډ د رسمي پولي په حيث پېژني او ادعا کوي چي د ډيورنډ رسميت به د موجود افغانستان ګټي خوندي کړي. د دې کسانو ستره انديښنه دا ده چي که افغانستان بېرته يو کېږي نو د دوی د نسبي قومي اقليت ونډه لا هم پسې کوچنۍ کېږي. همداراز د لسګونو په حدودو کي پښتانه هم د ډيورنډ د رسمي کېدلو پلوي کوي. د دوي توجيه دا ده چي تر سلو کالو زيات سياسي بېلېنت اوس د کرښي دواړه خوا ولسونه سره د پردي والي تر کچي لېرې کړي دي.

د افغانستان حکومت که څه هم د ډيورنډ کرښه «فرضي» بولي خو د پاکستان له جوړېدو را په دې خوا يې عملاً پر اړوندو سيمو د پاکستان «دی فکتو» (De facto) حاکميت منلی دی. په قبايلي پښتونخوا کي د ډاکټر نجيب د حکومت تر سقوط پوري افغانستان له يو شمېر سيمه ييزو مشرانو سره اړيکي ساتلي او د کرښي اخوا پښتنو ته يې په سمبوليک ډول ځيني حقونه منلي وو (د محدود شمېر ځوانانو له پاره په افغاني تعليمي بنسټونو کي د زده کړې حق او يو کم شمېر قبايلي پښتنو ته په افغانستان کي د «قبايلو کارت» په استناد له يو لړ محدوديتونو سره د اوسېدلو حق) خو نه يې

په نړیوالو فورومونو کې د هغې سیمې د خلکو د حقونو په دفاع کې تر یو شعاري «په اصولو کې ملاتړ» تر حده پورته کوم اقدام دی کړی دی او نه یې دلته د خپلو «بېلو شوو وطنوالو» له پاره کوم قانوني چوکاټ را منځ ته کړی دی.

۱٫۵ – د پښتونستان پر سر د معاوضې معامله

د افغانستان د اوسنی جغرافیې یو شمېر اوسېدونکي د کرښې پر اخوا سیمو د افغانستان د مالکیت ادعا سمه بولي خو وړاندیز کوي چې د ډیورنډ د کرښې پر منلو دې له پاکستان سره معامله وشي، کرښه دې په رسمیت وپېژندل شي او په بدل کې دې پاکستان افغانستان ته د یو ترانزیتي دهلېز په کچه یوه ټوټه ځمکه ورکړي چې افغانستان له سمندر سره ونښلول شي. د دې طرحې پلویان د یو ډول «وهمي سیاسي خیال» ښکار شوي دي. دوی داسې انګېري چې ګواکې پاکستان به افغانستان ته د ډیورنډ د منلو په مقابل کې امتیاز ورکولو ته غاړه کښېږدي او غواړي چې له دغه خیالي امتیاز څخه ګټه واخلي. خو پر دې نه پوهېږي چې پاکستان به د کوم مجبوریت پر اساس د دوی دغه سخاوتمندانه وړاندیز ته حتی د یو ممکن وړاندیز په سترګه هم وګوري.

د لمړی برخی ای

نور بیا